

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/279995724>

ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ – ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ,

Article · January 2008

CITATIONS

0

READS

173

4 authors, including:

Efstratios Theodosiou

National and Kapodistrian University of Athens

1,203 PUBLICATIONS 287 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Milan S. Dimitrijevic

Astronomical Observatory Belgrade

1,104 PUBLICATIONS 3,560 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Vassilios N. Manimanis

National and Kapodistrian University of Athens

280 PUBLICATIONS 250 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Poetry [View project](#)

Stark broadening of spectral lines of inert gases [View project](#)

ΔΕΡΟΤΟΣ

ΕΤΟΣ 13ον ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟ Νο 77 ΓΑΜΗΛΙΩΝ - ΑΝΘΕΣΤΗΡΙΩΝ (ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ) 5€

**ΓΕΡΜΑΝΙΚΕΣ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΕΙΣ
ΚΑΤΟΧΙΚΟ ΔΑΝΕΙΟ ΚΑΙ ΕΚΤΙΜΗΣΗ
ΤΩΝ ΑΠΟΛΕΣΘΕΝΤΩΝ ΖΩΩΝ
ΛΟΓΩ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ**

ΤΟΥ ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑ ΠΑΝΑ

**ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ
ΑΛΗΘΕΙΑ
ΚΑΙ ΔΟΓΜΑ**

ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΥΠΑΡΙΣΣΟΥ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ 32 ΣΕΛΙΔΩΝ

**ΥΠΟ ΤΗΝ ΣΚΙΑΝ
ΤΗΣ ΔΙΟΤΙΜΑΣ**

**(ΤΟ ΠΛΑΤΩΝΙΚΟ
ΜΕΣΟΥΡΑΝΗΜΑ
ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ)**

ΤΗΣ ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΠΑΝΩΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ

**ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ
ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ**

**ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΟΥ ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ ΜΑΝΟΥ ΔΑΝΕΖΗ
MILAN DIMITRIJEVIC ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΜΑΝΙΜΑΝΗ**

ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ - ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Πόσο βαθιά άραγε στόν χρόνο ανάγονται οί όνομασίες τών άστερισμών τού βόρειου ήμισφαιρίου ούρανού;

Είναί άφετηρία μας ή εποχή τών Σουμεριών ή τών άλλων Μεσοποτάμιων λαών ή αναγόμαστε ακόμα σέ πιό άρχαία εποχή;

Υπάρχει άραγε κάποια σχέση μεταξύ τού χρόνου, τής μυθολογίας τών άστερισμών τού ούρανού καί τής τέχνης; Σημειώνουμε, ότι πέρα από τή θαυμάσια Έλληνική Μυθολογία, πού δεσπόζει στόν βόρειο ούρανό, φαίνεται ότι ή διαμόρφωση τής όνοματολογίας τών άστερισμών τού βόρειου ήμισφαιρίου ούρανού ύπηρεξε μία δυναμική διαδικασία, ή όποία εξέλιχθηκε σιγά σιγά διαμέσου πολλών αιώνων.

Τών Στράτου Θεοδοσίου*, Μάνου Δανέζη*, Milan Dimitrijevic** καί Βασιλείου Μανιμάνη*
* Πανεπιστήμιο Άθηνών - Τμήμα Φυσικής καί ** Astronomical Observatory of Belgrade, Serbia

Άριστερα: Ο «Μοσχοφόρος», Μουσείο Άκροπόλεως. Ο Ταύρος συμβόλιζε στίς άρχαίες θρησκείες τή δύναμη καί τή γονιμότητα. Δεξιά: Ο Κριοφόρος.

Η φαινόμενη πορεία τού Ήλιου στήν έκλειπτική χαρακτηρισίζεται από τέσσερα χαρακτηριστικά σημεία, ανά δύο για τίς Ισημερίες (εαρινή καί φθινοπωρινή) καί τίς τροπές (θερινή καί χειμερινή). Από τούς ζωδιακούς άστερισμούς πού τά χαρακτηρίζουν ύπολογίζουν οί άστρονόμοι καί τίς διάφορες «**άστρικές εποχές**», πού δέν έχουν καμιά σχέση μέ τήν άστρολογία, όπως άμέσως θά άντιληφθούν οί άναγνώστες μας, λόγω τού άντίστοιχου φαινόμενου τής μετάπτωσης τού άξονα τής Γής, πού αλλάζει κάθε 2.100 χρόνια, καί τούς άντίστοιχους ζωδιακούς άστερισμούς σ' αυτά τά καθοριστικά σημεία. Στήν πρωτότυπη αυτή έργασία μας ύποστηρίζουμε ότι οί διάφορες άρχαίες καλλιτεχνικές καί λατρευτικές παραστάσεις τού Ιερού ταύρου, σέ όλες τίς άρχαίες θρησκείες, όπως καί ό περίφημος **Μοσχοφόρος** στόν άθηναικό Παρθενώνα ύποδηλώνουν τήν άστρική εποχή τού Ταύρου στή χαραυγή τής ιστορίας, ενώ άντίστοιχα ό λίθινος **Κριοφόρος** στόν ναό τού Άπόλλωνα στό Κούριο στήν Κύπρο, όπως καί οί διάφορες παραστάσεις τού Έρμη κριοφόρου, σέ διάφορες παραστάσεις του, άντιστοιχούν στήν άστρική εποχή τού Κριού.

Στή συνέχεια, λόγω τής χριστιανικής θρησκείας, ό Έρμη κριοφόρος μετασχηματίστηκε στόν Ήησού Καλό Ποιμένα καί άργότερα κατά τήν άστρική εποχή τών Ίχθύων σέ Ιχθύ. Έτσι, ό ΙΧΘΥΣ στίς χριστιανικές κατακόμβες, όπως καί ό ΙΧΘΥΣ στό δάπεδο τής εισόδου τού Μητροπολιτικού Οίκου στήν Κάλυμνο ύποδηλώνουν καί ύπονοούν τόσο

τόν Ήησού Χριστό (Ήησους Χριστός Θεού Υίός Σωτήρ), όσο καί τήν άστρική εποχή τών Ίχθύων.

Είσαγωγή

Οί έρευνήτες - άστρονόμοι καί μή - μελετώντας τά άρχαία κείμενα καταλήγουν στό συμπέρασμα ότι πολύ πιθανόν ή άρχική καί περιορισμένη όνοματολογία τών άστερισμών νά προέρχεται από τήν εποχή τών Σουμεριών ή τών άλλων Μεσοποτάμιων λαών.

Πάντως, γενικό είναι τό συμπέρασμα όλων τών μελετητών ότι τά όσα άφορούν τόν βόρειο ούρανό συστηματοποιήθηκαν καί όργανώθηκαν από τούς άρχαίους Έλληνες, τούς τέσσερις τελευταίους πρό Χριστού αιώνες.

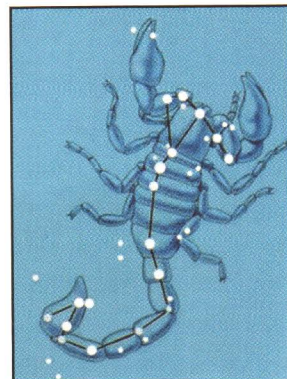
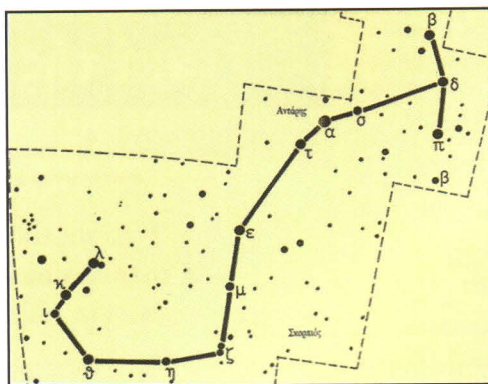
Συνεπώς, είναι έλληνικό έπίτευγμα ή τελική διαμόρφωση τής όνοματολογίας τών άστερισμών στό βόρειο ήμισφαίριο, πού δέν έχει τίποτα κοινό μέ τήν ήλιακή λατρεία τού Ρά στήν άρχαία Αίγυπτο ή μέ τή λεγόμενη άστρική θεολογία τής Μεσοποταμίας.

Σημειώνουμε ώστόσο ότι ειδικά ή διαμόρφωση τών άστερισμών τού ζωδιακού κύκλου, αυτής τής πλατιάς ζώνης $\pm 8^\circ$ μοίρες εκατέρωθεν τής έκλειπτικής, ύπηρεξε μία δυναμική διαδικασία, πού εξέλιχθηκε διαμέσου πολλών χιλιετιών.

Έδώ άναφέεται ένα πολύ σημαντικό έρώτημα: «**Οί άστερισμοί διαμορφώθηκαν καί όνομάστηκαν σύμφωνα μέ τό περίγραμμά τους, ή στή διαδικασία αυτή έπαιξαν ρόλο καί άλλοι παράγοντες;**»

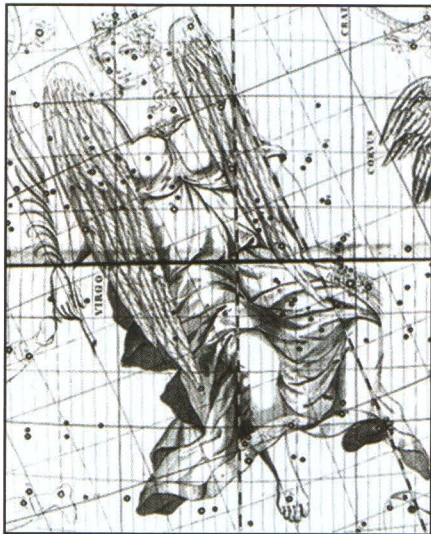
Σ' αυτό τό σημείο, οί γνώμες τών ειδικών διχάζονται.

Κάποιοι έρευνήτες ύποστηρίζουν - μέ πρώτο τόν Άλ - Σουφι (903 - 986 μ.Χ.) - ότι τό περίγραμμα τών άστερισμών διαμόρφωσε τήν όνομασία τους, αλλά κατά τή γνώμη μας αυτό μόνον στόν άστερισμό τού Σκορπιού φαίνεται άληθινό.

Ο άστερισμός τού Σκορπιού.

Ο άστερισμός της Παρθένου.

Αυτό επιτεύχθηκε όταν οι ομαδοποιήσεις των άστεριων συνδέθηκαν με τη μυθολογία και την ιστορία των αρχαίων λαών, με τους θεούς και τους θρυλικούς τους ήρωες. Μ' αυτόν τον τρόπο, μέσω των άστερισμών, αναδείχτηκε και η θαυμάσια ελληνική μυθολογία, που κατά ευτυχή συγκυρία επιζεί διεθνώς, αφού όλοι οι άστερισμοί του βόρειου ημισφαιρίου του ουρανού έχουν ονομασίες από την υπέροχη ελληνική μυθολογία, που μεταφρασμένες στη λατινική γλώσσα χρησιμοποιούνται από όλους ανεξαιρέτως τους αστρονόμους διεθνώς.

Γιατί δημιουργήθηκε η ζωδιακή ζώνη;

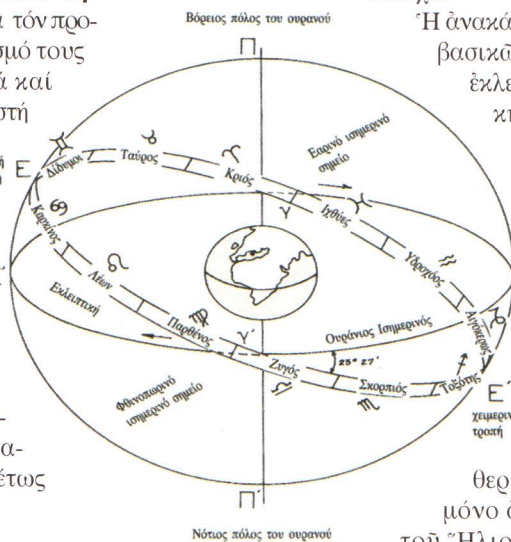
Είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι η ζωδιακή ζώνη δημιουργήθηκε αρχικά για να σηματοδοτήσει την ετήσια φαινόμενη πορεία του Ήλιου πάνω στην εκλειπτική - τον μέγιστο κύκλο της ουράνιας σφαίρας που ορίζει το μέσο επίπεδο της τροχιάς της Γης γύρω από τον Ήλιο, και παρεμπιπτόντως ονομάστηκε έτσι από τον **Άχιλλέα Τάτιο** (4^{ος} μ.Χ. αιώνας) αντί του **«ανά μέσον των ζωδίων κύκλου»**, όπως ήταν μέχρι τον 4^ο μ.Χ. αιώνα ή ονομασία της. Ο σπουδαίος αυτός αστρονόμος, φιλόσοφος και ιερωμένος αιτιολόγησε την ονομασία της από το γεγονός ότι συμβαίνει εκλειψη δσες φορές κατά τις συνόδους ή Σελήνη - που τότε είναι ανάμεσα στον Ήλιο και την Γη - βρίσκεται στη ζωδιακή ζώνη.

Πραγματικά, όμως, οι δώδεκα ζωδιακοί άστερισμοί σηματοδοτούσαν αρχικά την πορεία του Ήλιου. Και είναι δώδεκα αυτοί οι άστερισμοί αφ' ενός μόνον λόγω της ιερότητας του αριθμού δώδεκα - ως γινομένου των τελείων αριθμών τρία και τέσσερα - αφ' ετέρου δέ από το γεγονός ότι ο Ήλιος διανύει περίπου 30° μηνιαίως πάνω στην ουράνια σφαίρα κατά τη φαινόμενη ετήσια πορεία του, ούτως ώστε: 30° x 12 = 360°, δηλαδή ένας πλήρης κύκλος.

Χάση στις μακροχρόνιες και συστηματικές πα-

Άλλοι έρευνήτες υποστηρίζουν το αντίθετο. Θεωρούν ότι οι αρχαίοι αστρονόμοι - και μάλιστα πολύ καλοί παρατηρητές του ουρανού - ήθελαν όχι μόνον να ένοποιήσουν κάποιες ομάδες άστεριων, αλλά και να χρησιμοποιήσουν τους άστερισμούς σαν **«ουράνια σημάδια»**, για τον προσανατολισμό τους στην ξηρά και ιδιαίτερα στη θάλασσα.

ρατηρήσεις τους οι αρχαίοι παρατηρητές - αστρονόμοι συνδύασαν την εικόνα του έναστρου νυχτερινού ουρανού με τις αντίστοιχες εποχές του ήλιακού - τροπικού έτους. Συσχετίζοντας τη θέση του Ήλιου όταν αυτός βρισκόταν στο ζενίθ του - δηλαδή στο ανώτερο ύψος του ως προς τον ορίζοντα του τόπου παρατήρησης - με την αντίστοιχη διάρκεια της μέρας και της νύχτας ή με το άζιμουθιο της Ανατολής ή της Δύσης - δηλαδή τη γωνία που σχηματίζουν τα σημεία αυτά ως προς τον Βορρά ή τον Νότο στον ορίζοντα - προσδιόρισαν τα τέσσερα κύρια σημεία της φαινόμενης ετήσιας πορείας του Ήλιου πάνω στην εκλειπτική. Αυτά είναι τα δύο ισημερινά σημεία - στις 21 Μαρτίου (γ) και στις 22 Σεπτεμβρίου (γ') - καθώς και τα δύο ήλιοστάσια - στις 22 Ιουνίου (Ε) και στις 22 Δεκεμβρίου (Ε') αντίστοιχα.

Η ανακάλυψη των τεσσάρων αυτών βασικών θέσεων του Ήλιου στην εκλειπτική ήταν πολύ σημαντική, αφού οι θέσεις αυτές σηματοδοτούσαν την αρχή και τη διαδοχή των τεσσάρων εποχών του έτους.

Αυτό ήταν πολύ σπουδαίο γεγονός για εκείνη τη μακρινή χρονική περίοδο. Μ' αυτό τον τρόπο, γνώριζαν επακριβώς την έναρξη της κάθε εποχής και φυσικά τον χρόνο όργωσης, σποράς, θερισμού ή κνηγιού και αυτό μόνο από τη φαινόμενη κίνηση του Ήλιου ανάμεσα στ' άστρα και στους άστερισμούς.

Στο παρακάτω Πίνακα Ι βλέπουμε από το 6.000 π.Χ. έως το 4.500 μ.Χ., τη διαδοχή των ζωδίων από τα τέσσερα χαρακτηριστικά σημεία που αναφέραμε.

Θέσεις άστερισμών και εποχές

Επομένως, αρχικά δημιουργήθηκαν τέσσερις ιδιαίτερες ομάδες άστεριων, τέσσερις βασικοί άστερισμοί, που έδειχναν και προσδιόριζαν κάθε ένα από τα τέσσερα αυτά σημεία, οι οποίοι με την πάροδο του χρόνου - δηλαδή μεγάλων χρονικών διαστημάτων - εναλλάσσονταν. **Σημειώνουμε ότι το (γ) σηματοδοτεί την εποχή της άνοιξης, το (Ε) την εποχή του καλοκαιριού, το (γ') την εποχή του φθινοπώρου και το (Ε') την εποχή του χειμώνα.**

Είναι γνωστή η κίνηση του άξονα της Γης - μηχανικό αντίστοιχο ή κίνηση της σβούρας - που έχει ως αποτέλεσμα τη με-

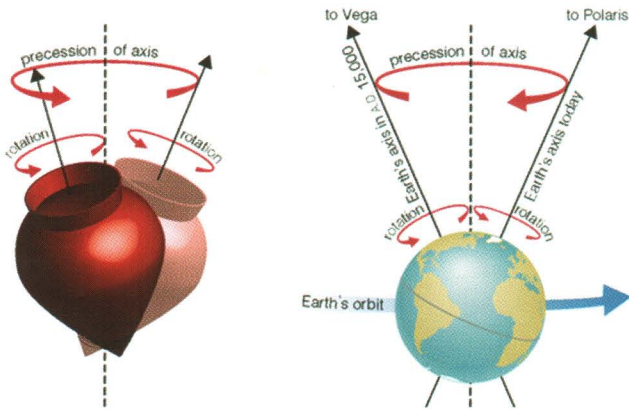
Πίνακας Ι

Οί τετράδες των βασικών ζωδιακών άστερισμών απ' το 6000 π.Χ. ως το 4500 μ.Χ.

Εποχές:	ΑΝΟΙΞΗ	ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ	ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ	ΧΕΙΜΩΝΑΣ
6000 έως το 4500 π.Χ.	Δίδυμοι	Παρθένος	Τοξότης	Ίχθύες
4500 έως το 2000 π.Χ.	Ταύρος	Λέων	Σκορπιός	Υδροχόος
2000 π.Χ. έως το 1 μ.Χ.	Κριός	Καρκίνος	Ζυγός	Αιγόκερως
1 μ.Χ. έως το 1950 μ.Χ.	Ίχθύες	Δίδυμοι	Παρθένος	Τοξότης
1950 έως το 4500 μ.Χ.	Υδροχόος	Ταύρος	Λέων	Σκορπιός

τάπτωση των ισημεριών. Δηλαδή, παρατηρείται μιá άρχή μέν, αλλά συνεχής μετατόπιση προς τά δυτικά των σημείων, όπου ο ουράνιος ισημερινός τέμνει την εκλειπτική, έτσι ώστε ανά έτος τά γ, γ' (ισημερινά σημεία) καί κατ' άκολουθία τά E, E' (ήλιοστάσια ή τροπές) νά μετατοπίζονται κατά 50, ' 2526 ή περίπου 1° κάθε 72 περίπου έτη.

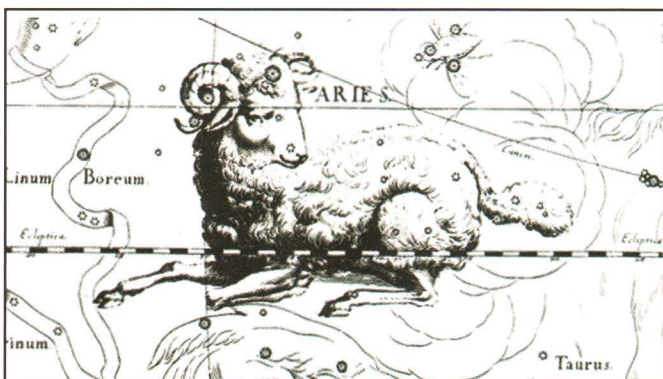
Συνεπώς, κάθε 2.140 έτη περίπου αλλάζουν οι ζωδιακοί άστερισμοί που καθορίζουν τις τέσσερις αυτές βασικές θέσεις της κίνησης του Ήλιου. Καί βέβαια ανά 25.800 έτη κάθε άστερισμός - κάνοντας έναν πλήρη κύκλο - επιστρέφει στην άρχική του θέση.

Κάθε τετράδα άστερισμών παίρνει την όνομασία της από τον άστερισμό που βρίσκεται στο έαρινό ισημερινό σημείο (γ), την αντίστοιχη έποχή.

Έπειδή, όμως, ή ταξινόμηση των άστερισμών έγινε την πρώτη χιλιετία πρό Χριστού, τότε που ο Κριός βρισκόταν στην έαρινή ισημερία, άκόμα καί σήμερα - μολοντί σήμερα βρισκόμαστε στην έποχή των Ίχθύων καί οδεύουμε προς την έποχή του Ύδροχόου - καλούμε διεθνώς, για λόγους παράδοσης, τό (γ) πρώτο σημείο του Κριού (the first point of Aries) καί συμβολίζουμε διεθνώς με τό έλληνικό πεζό γράμμα (γάμμα), άλλά στην ουσία αυτό συμβολίζει τά κέρατα του Κριού (Υ).

Κατά πάσα πιθανότητα την ίδια περίπου χρονική περίοδο άλλαξε καί ή όνομασία του ζωδιακού άστερισμού που καθόριζε τή φθινοπωρινή ισημερία, ό όποιος μέχρι τότε ονομαζόταν «Χηλαί Σκορπίου», δηλαδή νύχια Σκορπιού.

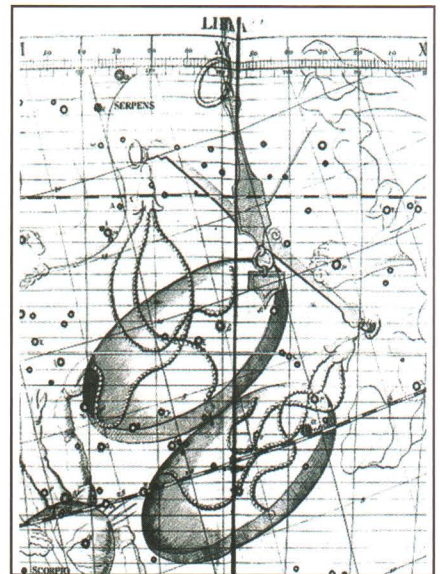
Μετονομάστηκε σε Ζυγό, για νά υποδηλώνει τό ισοζύγισμα, δηλαδή την ίση χρονική διάρκεια της νύχτας καί της μέρας, σκοτεινού καί αντίστοιχα φωτεινού τμήματος του είκοσιτετραώρου, κατά τή φθινοπωρινή

Ο άστερισμός του Κριού.

ισημερία, φαινόμενο που πραγματικά συμβαίνει. Συνεπώς από εκείνη την περίοδο ο Ζυγός είναι τό μοναδικό «ζώδιο», που ως άψυχο αντικείμενο (πράγμα), δέν ανήκει στο ζωικό βασίλειο, όπως οι υπόλοιποι έντεκα ζωδιακοί άστερισμοί.

Τήν έποχή του **Ίπάρχου** (2^{ος} πρό Χριστού αιώνας), ό άστερισμός του Κριού βρισκόταν στο πρώτο δωδεκατημόριο (0°-30°) του ζωδιακού κύκλου (ζώδιο καί

Ο άστερισμός του Ζυγού.

άστερισμός ταυτίζονταν), ενώ σήμερα βρίσκεται στο τελευταίο (330°-360°). Έπομένως, λόγω άκριβώς της μετάπτωσης των ισημεριών έχουμε μιá συνεχή μετατόπιση των άστερισμών της ζωδιακής ζώνης ως προς τά αντίστοιχα δωδεκατημόρια.

Τό 2.000 π.Χ. οι ζωδιακοί άστερισμοί συνέπιπταν με τά αντίστοιχα δωδεκατημόρια ή οίκους. Τό έαρινό ισημερινό σημείο (γ) αντιστοιχούσε στον Κριό, ό όποιος ονομαζόταν Άρχηγός των ουράνιων ζωδίων (Princeps signorum coelestium), ή Άρχηγός των ζωδιακών (Princeps zodiaci) ή Οδηγός της ζωδιακής στρατιάς (Ductor exercitus zodiaci).

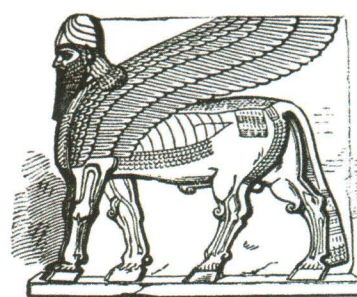
Ο Ίππαρχος. Στην έποχή μας οί Ίχθύες είναι ό Άρχηγός της ουράνιας στρατιάς (Leader of the celestial host).

Σημειώνουμε άκόμα, όπως βλέπουμε από τον Πίνακα I, ότι στη χαραυγή της Ίστορίας 4.000 - 2.000 π.Χ. ό άστερισμός του Ταύρου ήταν εκείνος ό άστερισμός του ζωδιακού κύκλου, που αντιστοιχούσε στην έαρινή ισημερία. Γι' αυτό τον λόγο οί άνθρωποι της τότε έποχής χρησιμοποιούσαν τον Ταύρο

τό πρωταρχικό σύμβολο της άρσενικής γονιμότητας - για την άπεικόνιση της άνοιξης. Οί ιερείς γενικά χρησιμοποιούσαν τον Ταύρο ως τό δυναμικό σύμβολο της θρησκείας τους. Αυτό άλλωστε βλέπουμε στα άρχαία σουμεριακά μνημεία της Ούρ, στα κρητικά ταυροκαθάψια

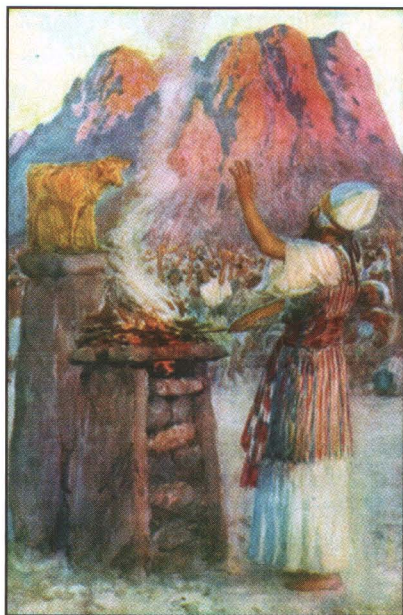
Άγαλματίδιο Ταύρου (2.000 π.Χ.) καί στη διακόσμηση των άρχαίων κρητομυνοικών καί άσιατικών - ιδιαιτέρως περσικών - ναών.

Άλλωστε καί στην Παλαιά Διαθήκη αναφέρεται ό «χρυσός μόσχος», που κατασκεύασε ό Άαζών (πιθανότατα γύρω στον 13^ο π.Χ. αιώνα), όταν ό Μωσής έλειπε

Ο θεός - ταύρος Νιμρόδ (Μεσοποταμία).

Κεφαλή ταύρου από την αρχαία σουμεριακή πόλη Ούρ (πάνω). Ο θεός - ταύρος Άπις (δεξιά).

Ίνδια, ο Ναντί, ο ταύρος του θεού Σίβα. Ο θείκος ταύρος σπάξει τό έτήσιο κοσμικό αυγό, επιτρέποντας τή γέννηση του νέου έτους.

Ο ιερός Ταύρος και ή λατρεία του.

Τά Ταυροκαθάψια παραπέμπουν στην άστρική έποχή και στη λατρεία του Ταύρου, όπως άλλωστε και όλη ή μυθολογία για τόν Μινώταυρο.

στό θεοβάδιστο όρος Σινά, μέ τόν αντίστοιχο συμβολισμό.

Στήν έργασία μας αυτή, ύποστηρίζουμε ότι ή «άπόηχος» τής άστρικής έποχής του Ταύρου αναφέρεται και καθορίζει όχι μόνον όλα τά αρχαικά μνημεία που αναφέρονται στον θείκο ταύρο και τίς ταυροκεφαλές, αλλά και τό άγαλμα του άθηναϊκού Μοσχοφόρου, που στη συνέχεια μετασηματίστηκε στον Έρμη Κριοφόρο λόγω τής μετάβασης από τήν άστρική έποχή του Ταύρου στην άστρική έποχή του Κριού.

Ο άστερισμός του Λέοντα, που τήν έποχή του Ταύρου συμβόλιζε τή θερινή τροπή και τήν έναρξη του θερους, συναντιέται τήν ίδια περίοδο στην Πύλη των Λεόντων των Μυκηνών, αλλά και στην γλυπτή τριπλή πυλώνα του ανακτόρου Άπαντάνα στην Περαπέολη σε συνδυασμό μέ τόν Ταύρο.

Η Πύλη των Λεόντων στις Μυκήνες.

Τήν τετράδα των άστερισμών συμπληρώνουν οι άστερισμοί του Σκορπιού και του Ύδροχού. Ο σκορπιός ως σύμβολο είναι οικείο τόσο στις αρχαίες βαβυλωνιακές, όσο και στις αντίστοιχες αιγυπτιακές πηγές. Οι μελετητές του ουρανού αναφέρουν ότι ή ζωδιακός άστερισμός του Σκορπιού «ζεντ» τόν Ήλιο ρίχνοντάς τον στην ύδάτινη περιοχή του Ύδροχού. Ο άστερισμός του Ύδροχού πιθανώς συμβόλιζε

Η Ενώπη στη ράχη του Ταύρου (Μουσείο Σπάρτης).

τίς πολλές βροχές του χειμώνα και τήν υπερχείλιση των ποταμών Τίγρη και Εϋφράτη στην Μεσοποταμία.

Ο ύδάτινος αυτός άστερισμός περιβάλλει τόν φωτοδότη Ήλιο κατά τή χειμερινή κατάβασή του στον Κάτω Κόσμο. Μιά δοξασία πολύ διαδεδομένη στη μυθολογία των αρχαίων πολιτισμών τής Μεσοποταμίας.

Επανερχόμενοι στον Ταύρο, είναι γνωστό ότι ή άστερισμός του αναφέρεται στα παλαιότερα πινακίδια τής σφηνοειδούς γραφής τής Σουμερίας ως ή Ταύρος του μεγάλου θεού Άνού - του κυρίου του ουρανού -, ενώ ή άστερισμός του Ύδροχού αντιστοιχοῦσε στον θεό Ένκι, τόν μεγάλο θεό των ύδάτων.

Παρομοίως, ή μέγας θεός των Βαβυλωνίων Νινίμπ ταυτιζόταν μέ τόν άστερισμό του Ταύρου και ή Νεργάλ μέ τόν

Ἑρμῆς Κριοφόρος.

Κριοφόρος.

ἀστερισμό τοῦ Λέοντα.

Ἄλλωστε εἶναι χαρακτηριστική ἡ ἀπαθανάτιση κατὰ τίς ἀντίστοιχες ἐποχές τοῦ «μοσχοφόρου» καί ἀργότερα τοῦ «κριοφόρου» Ἑρμῆ, πού δείχνει ἐπακριβῶς καί ταυτόχρονα ὑπανίσσεται τή διαδοχή τοῦ ζωδίου τοῦ Ταύρου ἀπό τό ζῶδιο τοῦ Κριοῦ στό ἐαρινό ἰσημερινό σημεῖο.

Θεωροῦμε πάντως σημαντικό γεγονός ὅτι στήν περιοχή τῆς Μεσοποταμίας δέν ὑπάρχουν καταγραφές πού νά ὑποδεικνύουν τούς ἀντίστοιχους ἀστερισμούς τοῦ Κριοῦ ἢ τοῦ Καρκίνου, ἐνῶ ἀντιθέτως ἀναφέρεται ὁ ἀστερισμός τοῦ Αἰγόκερω, σύμβολο τοῦ Ἑἶα ἢ τοῦ Suhumarshu τῶν Βαβυλωνίων, θεοῦ τῶν ὠκεανῶν, ἀντίστοιχου μέ τόν Ἑνκί τῶν Σουμεριῶν. Στά πινακίδια σφηνοειδοῦς γραφῆς Mul-apin (7^{ος} π.Χ. αἰώνας) ὑπάρχουν κατάλογοι 36 ἀστρων, πού ἀναφέρονται ὡς ἀστρα τοῦ Ἑἶα, τοῦ Ἄνου καί τοῦ Ἑνλίλ.

Ὁ **Καρκίνος** ὡς σύμβολο τοῦ καλοκαιριοῦ, σύμφωνα μέ τούς ἐρευνητές ἀστρονόμους μελετητές, δηλώνει ἀλληγορικά τήν ἀλλαγῆ στήν πορεία τοῦ Ἥλιου. Δηλαδή καθώς αὐτός διέρχεται ἀπό τή θερινή τροπή, σταματᾷ τήν ἀνοδική πορεία του πρὸς τόν Βορρᾶ καί ἀρχίζει τήν ἀντίστοιχη κατηφορική του πορεία πρὸς τόν Νότο (νότιο ἡμισφαίριο) σάν ἕνας κάβουρας πού πισωγυρίζει.

Στήν τετράδα τῶν Ἰχθύων ἀνήκουν τά «διπλά» ζῶδια, οἱ **Ἰχθύες**, οἱ Δίδυμοι, ἡ Παρθένος καί ὁ Τοξότης. Δύο εἶναι, σχηματικά, οἱ Ἰχθύες, καί δύο οἱ **Δίδυμοι - οἱ Διόσκουροι: Κάστωρ καί Πολυδεύκης - πού ὡς ἀνοιξιᾶτικο ζῶδιο τό 6.000 π.Χ. γιά τόν νεολιθικό ἄνθρωπο ἦταν ἡ πηγὴ τῆς νέας ζωῆς καί τό σύμβολο τῆς ἀνοιξιᾶτικῆς ἀναγέννησης τῆς φύσης.** Δυστυχῶς δέν ἔχουμε καταγραφές καί ἀγάλματα ἀπό ἐκείνη τή μακρινή ἐποχή πού νά συνδέουν τήν ἀστροκὴ ἐποχή τῶν Διδύμων μέ τήν ἀντίστοιχη καλλιτεχνική

Ἄμμων, ὁ θεὸς τῶν Αἰγυπτίων.

κὴ δημιουργία, καί πὸς θά μπορούμε ἄλλωστε νά συμβαίνει, ἀφοῦ στό 6.000 π.Χ. ὁ ἄνθρωπος προσπαθοῦσε νά ἐπιβιώσει καί νά κατανοήσει τούς ρυθμούς τοῦ χρόνου ὥστε ἀπό νομάς νά μετατραπῆ σέ καλλιεργητὴ τῆς γῆς καί νά ἐγκατασταθεῖ σέ μόνιμες κατοικίες.

Ἡ **Παρθένος** συμβολίζει τὴ Μητέρα θεὰ Γῆ, τὴν παγκόσμια μητέρα (Γῆ - μήτηρ = Δημήτηρ). **Συνεπὸς ὁ ἀστερισμὸς τῆς Παρθένου ἀντιστοιχεῖ στήν θεὰ Δήμητρα, τὴν μητέρα Γῆ καί θεὰ τῆς γεωργίας, ἀλλὰ ταυτόχρονα τιμᾷ καί τὴν Κόρη, τὴν Περσεφόνη.** Διττός, λοιπόν, ὁ συμβολισμὸς καί αὐτοῦ τοῦ ζωδίου. Ὁ ζωδιακὸς αὐτὸς ἀστερισμὸς συμβολίζει τὴ γονιμότητα, ἀφοῦ ἡ Παρθένος - θεὰ ἀπεικονίζεται στούς ἀστροικούς χάρτες νά κρατᾷ ἕναν σάχυ: Ἄλλωστε Στάχης καλεῖται καί τό λαμπρότερο ἄστρο τοῦ ἀστερισμοῦ. **Ὁ Τοξότης παρίστανει τὸν κυνηγὸ Κένταυρο Χείρωνα, μέ τὴ διπλὴ του φύση μισὸς ἄνθρωπος καί μισὸς ἄλογο·** ἐδῶ ἐγκείται καί ὁ χαρακτηρισμὸς του ὡς διπλό ζῶδιο.

Ὁ θεὸς Μίθρα σκοτώνει ἕναν ταῦρο πού συμβολίζει τὴν ἀναγέννηση τῆς ζωῆς. Ἐνας σκύλος, ἱερὸ ζῶο γιά τούς ἀρχαίους Πέρσες, καί ἕνα φίδι, σύμβολο τοῦ κακοῦ, παρίστανται στό γλυπτό (2^{ος} μ.Χ. αἰ.).

Ὁ Τοξότης τοξεύει - στήν τετράδα τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς - τόν Ἥλιο, ἀναγκάζοντάς τον νά ἀρχίσει τήν κατάβασή του πρὸς τόν Κάτω Κόσμο (Νότιο ἡμισφαίριο) πέφτοντας στόν ὑδάτινο Ἰχθύ.

Γύρω στό 2.000 π.Χ., ὅταν οἱ Βαβυλώνιοι θεμελιῶναν τό σύστημα μέτρησης τοῦ χρόνου, ἡ ἐαρινὴ ἰσημερία συνέβαινε ὅταν ὁ Ἥλιος προσέγγιζε τὴ διεύθυνση τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Κριοῦ. Ὅμως, ἡ μετάπτωση τοῦ ἄξονα τῆς Γῆς ἔχει ὡς ἄμεσο ἀποτέλεσμα, ὅπως ἦδη ἀναφέραμε, τὴν μετάπτωση τῶν ἰσημερινῶν σημείων. Γι' αὐτὸ τόν λόγο, ἡ ἐαρινὴ ἰσημερία μετακινεῖται πρὸς τὰ «πίσω», κατὰ μῆκος τῶν ζωδιακῶν συμβόλων, μέ τὸν ρυθμὸ ἑνὸς περίπου ζωδίου κάθε 2.000 χρόνια. Δύο χιλιάδες χρόνια, λοιπόν, μετὰ ἀπὸ τὴ στιγμή πού

Ο Άμμων - Δίας (αριστερά) παριστανόταν με κέρατα Κριού όπως και ο Μέγας Άλέξανδρος (δεξιά) ως γιός του Άμμωνα - Δία. (Όλα αυτά στην αντίστοιχη αστρική εποχή του Κριού).

οί Βαβυλώνιοι καθόρισαν την εαρινή ισημερία στο ζώδιο του Κριού, αυτή συνέβαινε πιά όταν ο Ήλιος προσέγγιζε το ζώδιο των **Ίχθύων**. Το γεγονός αυτό συνέπεσε περίπου με τη γέννηση του Χριστού, και είναι πολύ πιθανόν σ' αυτό να οφείλεται το ότι ένα από τα πρώτα σύμβολα του Χριστιανισμού είναι το γνωστό άρκτηκόλεκτο Ι.Χ.Θ.Υ.Σ, που σημαίνει **Ίησους Χριστός Θεού Υιός Σωτήρ**.

Επόμενο είναι, λοιπόν, ότι 2.000 χρόνια περίπου μετά από τη γέννηση του Χριστού ή εαρινή ισημερία θά συμβαίνει όταν ο Ήλιος θά προσεγγίσει το ζώδιο, δηλαδή το δωδεκατημόριο του Ύδροχόου και όχι τον άστερισμό. Αυτό είναι το γεγονός που χαρακτηρίζει την εποχή μας ως την **«Εποχή του Ύδροχόου»** (κίνημα New Age), όπως συχνά ακούμε στο ραδιόφωνο ή διαβάζουμε στις εφημερίδες και στα περιοδικά. Αυτό, κατά πολλούς έρευνητές, έχει πραγματοποιηθεί ήδη από το 1950.

Ουσιαστικά, όμως, ο Ήλιος της εαρινής ισημερίας θά εισέλθει στον άστερισμό του Ύδροχόου το 2.700 μ.Χ., σ' αυτό ακριβώς οφείλεται, κατά τη γνώμη μας, και το γεγονός ότι αυτή η αστρική εποχή δέν έχει ακόμα επηρεάσει κατάλληλα τους καλλιτέχνες ούτως ώστε να δημιουργήσουν τά αντίστοιχα έργα τους. Αυτό μέλλουν να τό αντιμετώπισουν ή να τό γνωρίσουν οί μελλοντικοί έρευνητές προκειμένου να επιβεβαιώσουν ή να άπορρίψουν τή θεωρία μας.

Συμπεράσματα

Ουσιαστικά, με τήν εργασία μας αυτή υποστηρίζουμε τήν άποψη ότι οί αντίστοιχες αστρικές εποχές, κατά τή διαδοχή των αντίστοιχων ζωδιακών άστερισμών από τό εαρινό ισημερινό σημείο, έχουν άπεικονιστεί στά αγάλματα και τά μνημεία διάφορων λαών και πολιτισμών. Από τούς αρχαίους Σουμεριους, Μεσοποτάμιους, Αιγύπτιους και Έβραίους έως τούς αρχαίους Έλληνες και Ρωμαίους.

Ίδιαιτέρως, υποστηρίζουμε ότι ο Μοσχοφόρος, στό Μουσείο τής Ακρόπολης των Αθηνών και όλα τά αγάλματα αυτού ή παρόμοιου τύπου, άπεικονίζουν και ουσιαστικά συμβολίζουν τήν αστρική εποχή του Ταύρου ή μάλλον δείχνουν πώς έφτασε ο άπόηχος αυτής τής αστρικής εποχής στους καλλιτέχνες, άφου τό άγαλμα αυτό είναι μάλλον του 6^{ου} π.Χ. αιώνα. Έκτός αν ο μοσχοφόρος άνήκει χρονολογικά σέ κάποια πα-

Ο Κριοφόρος, σέ διαφορετικές παραστάσεις διατηρήθηκε στην τέχνη για αιώνες, άφου συνδέθηκε, στη συνέχεια, και με τή μορφή του καλού ποιμένα στον Χριστιανισμό. Άλλωστε ήταν ή κατάλληλη αστρική εποχή (2000π.Χ. έως 1 μ.Χ.), στην άκμή των καλλιτεχνών.

λαιότερη εποχή, κοντινή προς τό τέλος τής αστρικής εποχής του Ταύρου και ή άπεικόνισή του είχε τόν σκοπό να «άποχαιρείσει» τήν αστρική εποχή του Ταύρου πού τή διαδεχόταν ή αστρική εποχή του Κριού.

Έκείνο πού θεωρείται βέβαιο για μās είναι ή μεταλλαγή του μοσχοφόρου σέ κριοφόρο Έρμη και στή συνέχεια σέ καλό ποιμένα Ίησου Χριστό, μέ όλα αυτά τά γλυπτά να υποδηλώνουν τήν αστρική εποχή του Κριού, τήν κυρίαρχη εποχή από τό 2.000 π.Χ. έως τόν 1^ο μ.Χ., κατά τήν όποία οί γλύπτες μεγαλούργησαν. Οί καλλιτέχνες, πιθανότατα επηρεασμένοι από τήν αντίστοιχη παράδοση, άντικατέστησαν τόν ταύρο ή τόν μόσχο πάνω στις πλάτες του άπεικονιζόμενου άνδρός μέ τόν κριό στά αντίστοιχα γλυπτά τους.

Μοσχοφόρος (570 π.Χ.) και Κριοφόρος (4ος μ.Χ. αι.). Ο Κριοφόρος ως καλός ποιμένας πλέον στην χριστιανική θρησκεία.

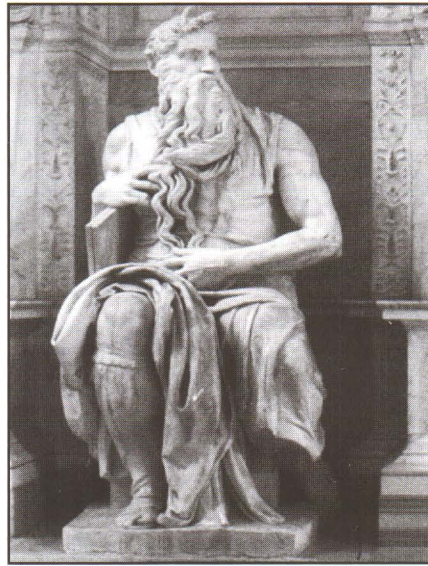
Όλα αυτά τά γλυπτά του Έρμη Κριοφόρου, του ώραιότατου αγάλματος του Κριοφόρου στον ναό του Άπόλλωνα στο Κούριον και όλες οί γλυπτές ή ζωγραφιστές παραστάσεις του Ίησου Καλού Ποιμένα υποδηλώνουν τήν αστρική εποχή του Κριού. Και όπως ήταν επόμενο ο άπόηχος αυτής τής αστρικής εποχής επηρέασε τά μέγιστα τούς καλλιτέχνες για πολλούς ακόμη αιώνες μετά τό 1^ο μ.Χ., πού θεωρητικά έληξε ή εποχή του Κριού.

Σημειώνουμε ότι όταν ή εαρινή ισημερία λάμβανε χώρα στον ζωδιακό άστερισμό του Κριού, ή ήλιακή θεότητα αντιπροσωπευόταν με τή μορφή ενός χρυσόμαλλου Έρμη ή ενός χρυσό-

μαλλου ποιμένα που κρατούσε έναν κριό στους ώμους του. Ίσως αυτό είναι το νόημα του «καλού ποιμένα» στις κατακόμβες του Αγίου Καλλίστου στη Ρώμη (2^{ος}/3^{ος} αι. μ.Χ.). Δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι κατά τη διάρκεια της αστρικής εποχής του Κριού, κέρατα κριαριού στόλιζαν την κεφαλή του Άμμωνα - Δία. Όμοιος και η μορφή του Μεγάλου Αλεξάνδρου απεικονιζόταν με κέρατα κριαριού στην κεφαλή του από πολλούς καλλιτέχνες, αφού θεωρούνταν γιός του Άμμωνα - Δία. Μια μακρινή ήχω της αστρικής εποχής του Κριού - που πραγματικά δείχνει το πόσο επηρεάζονται οι καλλιτέχνες από την παράδοση - είναι το άγαλμα του Μουσή με κέρατα κριαριού στην κεφαλή του φιλοτεχνημένο από τον Μιχαήλ Άγγελο, τον 16^ο αιώνα!

Τελικά, 2.200 έτη μετά την έναρξη της αστρικής εποχής του Κριού, στο έαρινό ισημερινό σημείο (Υ), χωρίς να αλλάξει ο συμβολισμός του (γ) = (Υ), εισήλθε ο ζω-

Η παράδοση διατηρήθηκε και έτσι με κέρατα κριού παριστάνεται και ο Μωϋσής στο έργο του Μιχαήλ Άγγελου.

μας αυτή προσπαθούμε να βρούμε κάποια πιθανή σχέση μεταξύ των αστρονομικών αστρικών εποχών και των συμβόλων της αρχαϊκής τέχνης έως την τέχνη της Ελληνορωμαϊκής περιόδου. Η υπόθεσή μας μπορεί να είναι εσφαλμένη, ωστόσο δίνουμε την αφορμή σε αρχαιολόγους και ιστορικούς να επανεκτιμήσουν, πιθανότατα, τη χρονολόγηση κάποιων γλυπτών αγαλμάτων ή ακόμη να λαμβάνουν υπόψη τους, τόσο αυτού όσο και οι καλλιτέχνες, την πιθανή σχέση των αστρικών εποχών ή γενικότερα της αστρονομίας στις μελέτες τους.

Ευχαριστίες

Ευχαριστούμε τον Ειδικό Λογαριασμό Κονδυλίων Έρευνας του Πανεπιστημίου Αθηνών για την άμεριστη συμπαράστασή του στην ολοκλήρωση της έρευνάς μας.

Βιβλιογραφία

1. Allen, R.H.: «*Star Names: Their Lore and Meaning*». Dover Publications, 1963 (replication of the work

first published as: *Star Names and their Meanings*, by G.E. Stechert in 1899).

2. Gurshtein, A.: «*When the Zodiac climbed into the sky*». *Sky and Telescope*, October 1995, pp. 28-33.

3. Hartner, W., 1965. *Journal of Near Eastern Studies*, Vol. 24, p 1-16.

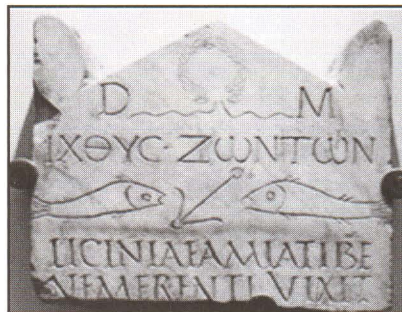
Heath, Th.L., 1932. *Greek Astronomy (Geminus)*, pp. 123-41), Dover Publications. New York.

4. Θεοδοσίου, Σ. & Δανέζη, Μ.: «*Τά άστρα και οι μύθοι τους - Εισαγωγή στην Ουρανογραφία*». Έκδ. Διάυλος, Αθήνα 1991.

5. Θεοδοσίου, Σ. & Δανέζη, Μ.: «*Μετρώοντας τον άχρονο χρόνο - Ο χρόνος στην Αστρονομία*». Έκδ. Διάυλος, Αθήνα 1994.

6. Θεοδοσίου, Σ. & Δανέζη, Μ.: «*Η Όδύσεια των ήμερολογίων*». Τόμος Α'. Αναζητώντας τις ρίζες της γνώσης. Τόμος Β'. Αστρονομία και παράδοση (Μετάπτωσηση). Έκδ. Διάυλος, Αθήνα 1995.

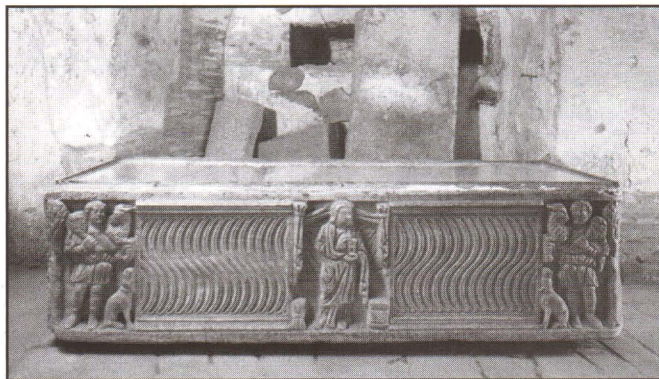
7. Θεοδοσίου, Σ. & Δανέζη, Μ.: «*Στά ίχνη του ΙΧΘΥΣ - Αστρονομία -*

Ίχθύς ζώντων. Από ταφικό μνημείο.

Ίχθύς, από την είσοδο του μητροπολιτικού οίκου στην Κάλυμνο.

Άριστερά και δεξιά ο καλός ποιμένας στη σαρκοφάγο του Αγίου Καλλίστου στη Ρώμη (2^{ος}/3^{ος} μ.Χ. αιώνας).

διακός άστερισμός των Ίχθύων, ένα γεγονός που κατά προσέγγιση συνδέεται με τη Γέννηση του Ίησού Χριστού (Θεοδοσίου, Ε. και Δανέζη, Μ., Στά ίχνη του Ι.Χ.Θ.Υ.Σ., 2.000). Γι' αυτό τον λόγο, σύμφωνα με πολλούς μελετητές, ο Ίησους Χριστός αναφέρεται ως ο Μεγάλος Ψαράς και έχει σαν σύμβολό του τον ίχθύ. Αυτό είναι το μήνυμα του Ίχθύ των Ευχαριστιών (2^{ος}/3^{ος} αιώνας) και τα σύμβολα του ίχθύ και της λέξης ΙΧΘΥΣ, όπως οι ίδιοι είδαμε, στις Κατακόμβες του Αγίου Καλλίστου στη Ρώμη (2^{ος}/3^{ος} αιώνας).

Όμοιος, το ίδιο γεγονός έπεξηγει τη μωσαϊκή καλλιτεχνική παράσταση του ψαριού (ΙΧΘΥΣ) στην είσοδο του Μητροπολιτικού Οίκου της Κάλυμνου. Αυτή η παράσταση συμβολίζει τόσο τον Ίησού Χριστό (Ίησους Χριστός Θεού Υιός Σωτήρ), όσο και τον άπόηχο της αστρικής εποχής των Ίχθύων. Συγκεκριμένα αυτό το γεγονός δείχνει τις άστρολογικές και άστρονομικές ρίζες πολλών χριστιανικών ή γενικότερα θρησκευτικών συμβόλων, καθώς και την πιθανή συνεισφορά άρχαϊκών άστρολογικών και άστρονομικών ιδεών στην έκφραση ενός τμήματος του χριστιανικού δόγματος.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε, ότι με την εργασία

Ίστορία - Φιλοσοφία». Έκδ. Διάυλος, Αθήνα 2000.

8. Molnar, M., 1999. *The star of Bethlehem: The Legacy of the Magi*, Rutgers University Press.

9. Rogers, J.H., 1998. *Journal of British Astronomical Association*, Vol. 108, p 9-27.

10. *The New International Version Bible*, 1984, Zondervan Bible Publishers.

11. Theodossiou, E., Manimanis, V.N., Goyette, S. and Dimitrijevic, M. S., *Constellation - Mythology and Art, European Ideas, Ancient Civilization and Serbian Culture*, Sremski Karlovci, 28-30 September 2007.

